

NOVI GLAS

Glasilo Hrvatskoga
akadenskoga kluba

God. 2 (1970)

Broj 1/2

NOVA IGTV2

NOVI GLAS

GOE. 2

SRPANJ 1970

BROJ 1/2

OVAJ BROJ POSVEĆUJE
HRVATSKI AKADEMSKI KLUB
IGNACU HORVATU
PRIGODOM NJEGOVOG
75. RODJENDANA

"NOVI GLAS" izdaje HRVATSKI AKADEMSKI KLUB

1040 Wien, Schwindgasse 14.

"NOVI GLAS" izlazi četiri put godišnje.

Godišnja pretplata iznaša S 40.-, inozemstvo dolara 3.-.

Urednici: Franjo Palković, Franjo Perušić, Vladimir Vuković.

Odgovorni urednik: Vladimir Vuković

Herausgeber, Eigentümer und Verleger:

KROATISCHER AKADEMIKERKLUB

1040 Wien, Schwindgasse 14.

"NOVI GLAS" erscheint viermal im Jahr.

Jahresabonnement S 40.-, Ausland Dollar 3.-.

Redaktion: Franz Palkovits, Franz Perusich, Vladimir Vukovich

Verantwortlicher Redakteur: Vladimir Vukovich

Wien, Juli 1970

Sadržaj

ANTON LEOPOLD	Kaplje iz jednoga pera	3
a.b.	Šetnje s Ignacom Horvatom	4
NIKOLA BENČIĆ	Stvarnost i umjetnička istina u djelu Ignaca Horvata	6
Zdenko FORINTIĆ	Dranski rad I. Horvata	11
Vladimir VUKOVIĆ	Čovjek u Horvatomovom književnom djelu	15
-in -ić	Ignac Horvat kao kalendarac	17
dr. A. B.	K analizi naroda	18
Petar HUISZA	XX. kongres FUEV-a iz našega vidokruga	21
Ivan MIKULA /		
Franjo PERUŠIĆ	Vruće ljeto	23
Franjo PERUŠIĆ	Geometrija	25
Štefe KUZMIĆ	Janko Matko	26
a.b.	Novi etični realizam u ruskoj književnosti	29
Petar HUISZA	Jeste li....	34
ŽELJKO BERŠEK	Iz kulturne prošlosti Slavonske Požege	36
	Lirika - Željko Beršek, Stjepan Kovačić, Augustin Blazović, Anton Leopold, Permar Isahar, Mato Knežić	41
v.v.	Nova izdanja	47
Augustin Blazović	Vratarica nebeska	51

Ignacu Horvatu

KAPAJE

Ne na plavom moru samo
 Zibaju se sjajni vali;
 Mi i druge vale znamo:
 Vale VELIKI I MALI.
 To su vali zelenila,
 Arije iz domovine,
 Crte sela, rodnog krila,
 Slike časa i davnine.

Gledaj šare GRADIŠĆANKE,
 Kako viru iznad plota,
 Jedne tuste, druge tanke,
 Svaka drugi kip života! -
 Umotane u šarinu,
 U narodnu divnu nošnju,
 Pošosne na domovinu
 I hrvatske lipe krošnju.

Kot potok su tekle brige,
 Lutajući kroz stoljeće,
 Blisnule su LJETNE KNJIGE,
 Pine digle šaro cvijeće.
 Žrkali su oči žajni
 Svako staro, svako novo;
 Črpali ta potok sjajni,
 Mudru rič i svitlo slovo.

Katkad dođu oblačine,
 Strijela tamni zrak raspара,
 Plaču zvoni i doline
 Tugu ŠKOLNIKA ZVONARA.
 Tuča polje je potukla,
 Kriza legla na seljaka;
 Krivnja svita bičem pukla
 Čisto srce poštenjaka.

Obisimo mrak na klinec!
 Srce voli posmih zore...
 Urodilo j' novo vince,
 Krv IZ NAŠE STARE GORE.
 To, ča rodi loza trsa,
 Diže radost, lomi tugu,
 Žari srce, širi prsa,
 Spliciće ruke - druga k drugu.

"Dika Bogu na višini!"
 Zvuči geslo najzmožnije;
 Mir na zemlji! - plam jedini
 Svaku dušu neka grije!
 Tako kažu riči tihe,
 Stranice iz BOŽIĆNICE -
 Dokle zimski snig do strihe
 Bijelo siplje prik Svićnice.

Nekim mladim ne miriše
 Sela blagost i aroma.
 Dostkrat sestra suze briše:
 "BRATE, oj, OSTANI DOMA!"
 Ča te vabi? Čar vkanjlljivi,
 Raskoš grada, žamor ljudi,
 Škure zidi, dim smrdljivi?...
 Lipše j' selo! Doma budi!

Novi časi - volja stara.
 Vjerno oko svoje išće...
 Stari majstor put otvara,
 Šalje KALENDAR GRADIŠĆE.
 Naš prijatelj skrbno kuca
 Na hrvatska svaka vrata:
 Otvorite! Zora puca! -
 Staro-mlada zora zlata!

Pobralo se skupa cvijeće,
 Mnogo svega, ča je zraslo,
 Da na novič k ljudem kreće,
 U naroda dušu zašlo.
 Puni sviježnji i košarke,
 Nauk, zabav, smih i hihot,
 Riči blage, tople, žarke -
 S PEROM KROZ SELO I ŽIVOT !

ANTON LEOPOLD

iz jednoga pera

Šetnje s Ignacom Horvatom

Uredništvo "Novoga Glasa" predložilo mi je, da sastavim životopis Ignaca Horvata za broj, ki je predvidjen u njegovu čast prilikom njegovoga 75. rođendana. Za tu zadaću bio bi svakako kompetentniji kanonik Martin Meršić, ki je to već nekoliko puta učinio, iako znamda ne potpuno. Ja mislim, za čitaoce "Novoga Glasa" bit će zanimljivije, ako nešto pišem o svoji mnogobrojni šetnja s Ignacom Horvatom. U tom će se mnogo zrcaliti i od života, i od ličnosti Ignaca Horvata.

Naše skupne šetnje dosižu najzad na blizu četvrt stoljeća. Početkom one bišu duže. Odmah po boju mislili smo i na izlete u kisečke brige, u okolicu Kisega, na Pisani kamen... Ali onda se spustio željezni zastor. Ja sam se u to vrijeme, u decembru 1948. konačno vratio iz Madjarske i duže vrijeme boravio u Frakanavi. U tu dob počele su se naše šetnje i one se nisu prekinule do danas, iako su postale kraće. No naši razgovori - sada već uz pisači stol - postali su još duži.

A o čem se razgovaramo?

Ignac Horvat je prilikom imenovanja za profesora iskreno i jasno naglasio, da je on u prvom redu "sluga Božji". To se neprestano dokazuje i u naši razgovori. Prva tema je obično uvijek pastoralna briga početo od nove bogoslovske književnosti do najmanjih liturgičnih prepisov. U ovo široko polje uključena je skrb za Crikvu, za faru, za pojedine staliže, za mladinu, za bogoslove i duhovne brate. O svi pitanji, ka su nabačena u ovom vrimenu prije i poslije koncila, razgovarali smo se opširno i temeljito, izminjali svoja mišljenja. Pri tom sam ja mnoge dobre savjete dobivao od starijega i iskusenijega duhovnoga brata. On me je rado ispitao o ovoj ili onoj knjigi, o ovom ili onom bogoslovskom učenjaku. Ali i on me je mnogo puta iznenadio ovom ili onom knjigom iz područja teologije, ku si je nabavio.

Otkad sam u decembru 1955. od hrvatskih duhovnikov odibran za urednika Glasnika, dobivam mnoge osobite savjete, a i članke od Ignaca Horvata i za ov moj rad. Mnogo se razgovaramo o različni problemi naše crikvene novine početo od sadržaja do pitanja širenja ili cijene. Razumljivo je, da sam od majstora naše proze dobio i mnoge jezične savjete. Uopće sam se u njegovoj školi učio pisati po hrvatsku. A kako je to išlo?

Ignac Horvat me je već ljeta 1949. pitao, hoću li pisati za kalendar ili za "Božičnicu 1949", ku je upravo sastavljao za dicu. Ovako je nastala moja prva pripovjest ("Božična povidajka" u "Božičnici 1949") i prvi članak za kalendar 1950. Ča sam napisao, to smo zajedno pročitali i ispravili. Mene je jako zanimao ov posao i zato sam si obično na prvi mah zapametio različne zakone gramatike i pravopisa, na ke me je Ignac Horvat upozorio. I ove jezične opaske rado primim pri naši šetnja i razgovori do danas.

Jako oživi naše šetnje zanimaje za književnost u opširnom smislu. O pisci hrvatske i svitske književnosti izminjamo si med sobom mišljenja. Pričamo jedan drugomu, ča smo u zadnje vrijeme čitali. To je neiscrpiva tema za naše šetnje. U ove razgovore uključeni su i različni doživljaji u kazališću ili u vezi s dobrimi filmi. Ignac Horvat kao pisac po krvi mnogo puta naglasiva, kako je željan kulturnih, književnih i kazališnih doživljajev. Kadgod dojde u Beč, pokusimo dojtj do ovakovoga skupnoga kulturnoga doživljaja.

Iako se naši razgovori mnogo kreću u sadašnjosti, nije iz njih isključena ni prošlost. O čem rado piše Ignac Horvat, to nam je poznato. Ča je Mišoradiću Frakanava, to je Ignacu Horvatu Mali Borištof početo

od domaće obitelji, od osobito dragoga staroga oca do "stare gore". Ovdje moram spomenuti: ako kanim u našem narječju nešto osobito slasnoga čitati, onda uzmem u ruke knjigu "Veliki i mali", a novije i "S perom kroz selo". A kad iščem našu najsvršeniju i najzreliju prozu, onda čitam knjigu "Iz naše stare gore". Za vrime 2. svitskoga boja bilo je pastoralno i književno djelo Ignaca Horvata ograničeno. On je ono vrime mnogo čitao i bogatio se u jeziku. Ovo bogatstvo izrazi se u knjigi "Iz naše stare gore".

Ali krenimo najzad k našim skupnim šetnjama. O čem se najvoli razgovarati Ignac Horvat, kad je govor o prošlosti? O jednom mužu, koga skupno zovemo "pokojni stric". To je Martin Meršić st., ki je meni po krvi, a Ignacu Horvatu po duhu stric i moram priznati, da je ovdje po "duhu" za mnogo već nego li po "krvi". Martin Meršić st. omogućio je Ignacu Horvatu, da je mogao prem dosta skromnih domaćih okolnosti poiti u sridnje škole. On se je brinuo za njega kao i za svoga nećaka i tako su postali naši dva današnji monsinjori, kanonik Meršić i Ignac Horvat - opet po duhu - pravi brati. Kad sam uza nje i poslušam njihov razgovor, čudim se, kako duboko dosiže ovo bratinstvo.

Pri našoj šetnji oživu se kadgod spominki njihovoga skupnoga djačkoga života u Šoproni u Djuri, gdje je htio dugi, mlijedni bogoslov Meršić s trimi ogromnim korakima "doštrembukati" od vrat sjemenišne kapele do svoga dosta odaljenoga mjesta; i do skupnih praznika na velikoborištovskom farofu, gdje su htili dobrijadi neki negde za škadnjem pri kartanju "prevraćati vražu bibliju", dok se nije htio "došmuljati" farnik, Meršić st., da im iz ruk iskine te "vraže karte".

O jednoj dobi isto rado govori Ignac Horvat: o svojoj kapelanskoj ljetovanosti u Gijeci, gdje u svojem principalu, ešperešu Gusiću doživi ono staro svećeničko pokoljenje sa svimi negativnim i kuriozno-čudnim stranama. Tu doživi u krugu cijeloga roja mladih intelektualceva zanimljiv društveni život u susjedstvu Bratislave i preokret od Madjarske k Austriji. Odavle počne na zapovjed Meršića st. putovati u Beč, da piše i sastavi Hrvatske Novine, koje su u onom prvom izdanju jedva doživile par brojeva. Ešpereš Gusić ne bi bio nikad pustio svoga mladoga kapelana u Beč. Ali i njemu je Meršić st. zapovijedao, da ga mora pustiti.

Martin Meršić st. je i Ignacu Horvatu zapovijedao, da mora pisati. To je bilo u isti mah lako i teško. Ignac Horvat je naime imao prirodne književne talente. U djurskoj gimnaziji odbran je on, Hrvat, za predsjednika književnoga kruga (Önképzökör). On bi bio imao talente, da i u madjarskoj književnosti postane znamenit. Ali sada po hrvatsku pisati, to je bilo za mladoga kapelana i vrlo teško.

No teškoće su zato, da se svladaju. I kako ih je Ignac Horvat svladao! Kad se po nepopustljivoj energiji Meršića st. opet počnu izdavati Hrvatske Novine, Ignaca Horvata na novo čeka glavni rad. Sada u društvu dra Lovre Karalla i Franje Leopolda mnogo puta boravi u Beču, iako mora iz Nove Gore tamo putovati. Slasno zna Ignac Horvat povijest o onim skupnim bečanskim doživljajima ne samo u redakciji nego i drugde.

Pri stolu zlatomašnika Ignaca Horvata sidile su tri udovice, žene njegovih najboljih prijateljeva: dra Beliharta, poznanca još iz Čabece, dra Karalla, s kim je bio zaista jedno srce i jedan duh, i dra Ujevića, ki mu je najbliže stajao k srcu od brojnih južnih prijateljeva. S obitelji dra Ujevića probavio je mnoge krasne praznike na Jadranu.

Rado se razgovaramo pri našoj šetnji i o našoj južnoj braći, o staroj domovini, o skrbi i briga Crikve u Jugoslaviji. Ovom temom, kom sam i počeo, završit ću ovaj nepotpuni izvještaj u ufanju, da mi Ignac Horvat neće zamiriti, ako sam nešto pisao o našoj skupnoj šetnji. A ufam se, da ni čitaocima nisam previše dugočastio.

stvarnost i umjetnička istina u djelu ignaca horvata

Na prvi pogled bi nam se u naslovu navedeni pojmovi mogli učiniti istovjetnim jer i umjetnička istina je stvarna istina, prema tome nema razlike između pojmova. Poblježe rečeno u naslovu nabačena STVARNOST znači povijesnu, historičnu stvarnost a umjetnost bi zapravo morala (bila to kakva umjetnost - u našem slučaju književna) predstavljati stvarnost i to istinito. Jedan od glavnih zahtjeva umjetnosti je istinitost, predstaviti, opisati, dočarati nam bilo kakvu stvar istinito pred očiju. Uskliknuti bi mogli kod ove točke; prema tome ima književnik predstaviti samo realne događaje - jer oni su istovremeno i stvarni i istiniti - i time je izvršio on kriterij umjetništva! Međutim moramo više puta ustanoviti, da doslovno opisana historijska istina u književnom djelu samo rijetkokrat važi za umjetničko djelo, t.j. potpuno prikazivanje stvarnosti u umjetničkom djelu nam se većinom čini dosadnim, jednoličnim, suhoparnim, jednostavnim, djelo bez stvaralačke mašte umjetnika. Kod ove vrste književnog djela na pitanje: Kako vam se sviđa?...odgovaramo: Istinu piše, da... hm,... ali... i tu zapemo, jer na tome "ali" leži naglasak, jer ta rječica "ali" dijeli svijetove u umjetničkom svemiru, što se za tim "ali" sakriva, baš to čini umjetničko djelo lijepim, živim, čitljivim, zanimljivim.

Ali koje su mjere ljepote i čitljivosti? Da li ima uopće odgovora na ovo pitanje? Umjetnost nije matematika ili koja druga struka prirodnih nauka kod kojih analizom točno možemo ustanoviti sastavne čestice i djelove, umjetnost ima čitav niz iracionalnih momenata, koji imaju svoj korijen u ličnosti stvaralačke osobe! Ipak neke mjere valjaju od kada postoji umjetnost a općenite crte možemo ustanoviti i u djelu I.H.-a.

Već na početku možemo ustanoviti da je stvarnost kao takova nešto drugačija od umjetničke stvarnosti i istine. Zašto je to tako? To ima više uzroka i razloga, koje razloge ovdje samo u grubim crtama navesti mogu, tako reći za putolaz daljnje istraživanja.

Želim dakle (subjektivno) tragati za stvarnosti i umjetničkoj istini, koja čini isto jednu (posebnu) vrstu stvarnosti. Prvo ovakvo pitanje koje mi se gura do razuma i odaziva srcu (kažem razum i srce, jer oba pojma odaju posebne kategorije u umjetnosti) bi moglo biti: Zašto? zašto piše I.H.? Što želi postići i što ga je natjeralo da piše?

Teška, zapravo nemoguća je metamorfoza kojom bi čovjek morao istupiti iz svoje psihičke suštine i samosvijesti i zaroniti u svijesne, nesvijesne, tajne, jasne i nemirne, naslućene, porinute i do svijesno i nesvijesno do - i preživljene nagone, izražaje i misli pisca i na koncu konca ipak ne bismo znali dati odgovora na postavljeno pitanje. Zašto? Jer na ovo pitanje ni sam stvaralac nezna odgovora. Jer nejasna, luda želja pisca, spasiti svoje misli od propasti, od smrti, od bilo je, bilo, bilo... naganja na djelo, na rad bez pitanja za koga?

da li će ga tko razumijeti? da li će to biti komu na korist? da li će to tko čitati? Umjetnik stvara po neobjašnjenom praiskonskom ljudskom principu: STVARATI i skloniti se ne može nikud, jer si je sam bič, jer ga misli sile da radja, jer ga strah smrti i uništenja tjera i naganja, jer stvaralac žudi za ljepotom, jer je on manijak riječi i ljepote, jer ljepota budi u njemu (i nama) veselje i zadovoljstvo. Zapravo muka stvaranja daje umjetniku zadovoljštinu, muka u kojoj je u besanici koracao od stijene do vrata, kad su mu se rojile misli, kad mu se u glavi dizala kaosna magla i iz ove neograničene magle se rodilo nešto što ima smisla, oblika. Ovo slavodobitno, trijumfatorsko; otjeti nešto uništavajućem vremenu, vječnom propadanju, sličiti staraocu Bogu, titanu, ma da samo za koji trenutak našeg života, to mu puni srce, ovaj osjećaj dočara umjetniku radosno-umorni smiješak zadovoljstva na usta ali za kojim mu se sakriva već nova pustolovina stvaranja koja ga puni novom snagom.

Možda, ali što! biti će sigurno da je I.H.-a ova stvarajuća snaga, koja budi zaumoreno veselje u stvarajućem čovjeku, tjerala na muke i djelo. Stvaralački čar je dvolična snaga koja melje zdravlje čovjeka i istovremeno zadovoljava.

To mi baš šapće istina srca ali mi razum diktira drugo, podsvijesno, tmurno, iz dalekih sfera drugu stvarnost. Što mi kaže razum???... Teška je istina razuma i razorna (nađam se da joj se iz daleka viri žig subjektivnosti...), I.H. piše iz samilosti! Iz samilosti?? pa prema komu? Iz samilosti prema našem ubogom narodu. Jer tko bi se mučio za ništa tolikim piskarenjem? Jedino naše književno siromaštvo ga tjeralo na toliko stvaranje!

Iz samilosti kažeš? a zašto nemamo i drugih? Uvjeren sam da ima puno takvih koji bi htjeli ali ne mogu, neznaju, jer imaju slabu volju i daju se lako rasteretiti od svojih vlastitih razloga. Prema tome se u slučaju I.H. moramo vratiti istini srca, koja nam kaže da njega tjera stvaralačka snaga,... po nekoji puta samilost, "moraš", jer je svećenik ovog ubogog naroda, jer živi u našem krugu, za nas.

I opet se javlja srce pitajući, da li poznajemo snage koja je u stanju tako uporno vezati jednog stvaraoča za pero osim stvaralačke snage? Djelati bez klonuća, neumorno do posljednjeg daha života? Iz daleka mi dovikuje savjet: ima, ima! Ljubav je jedina koja je u stanju napuniti čovjeka snagom i naponom, ljubav je u stanju preletjeti samog čovjeka! uzdignuti se iznad čovjeka. Na pitanje što želi postići I.H. moramo opet zaroniti u općenitu tematiku. Prvobitni zadatak svakog pisca je: ZABAVLJATI!!! Zabavljati znači razveseliti ljudsku dušu, rastjerati svakodnevne brige, osloboditi čovjeka iz uze tužne stvarnosti, probuditi u čovjeku iluziju veličanstvenosti, zaboraviti s njime svijet i samog sebe. Zašto zabavljati? Čovjek u osnovi ne traži u književnom djelu ono što mu se u životu i tako dosadjuje i gadi, on traži nešto novo, barem ako drugo ne staro u novom odijelu u umjetničkom ruhu, tako da se može zadiviti, da može zakliknuti: eh, to mi se sviđa! Prvobitni zahtjev umjetničkog djela je zabavljati, začuditi

ljepotom a tek iza ovog principa možemo postaviti zahtjev: učiti i podučavati.

Da li nas zabavlja I.H. svojim djelom?

I te kako!

Ne trebamo posebno podcrtati ovu njegovu karakteristiku. Komu ne bi od miline zaigralo srce i "raskvočila" mu se usta ako pomisli na njegovu "Cigansko zelje", "Stariotac kot Bog" ili vrdira Tobolca?! ali isto tako nam se rivaju suze - bez toga da bismo mi to želili - u kutljace očiju kada čitamo njegovog "Poslidnjeg Hrvata", "Badnjak hrvatske majke" i spremam sam mu vjerovati od riječi do riječi sudbinu "Školnika zvonara" ma da ni on ni ja nismo živjeli u ono vrijeme i poznavali toga školnika. Na ovom mjestu mi se dogura misao, kazati nešto o odnosu historijske stvarnosti i umjetničke istine. Stvarnost se stavlja od tisuću i tišuću različitih malenkosti a čovjek nije u stanju da shvati sve te komponente. Umjetnik mora neke crte deblje podvući da nam se ne bi činile tamnim, pretjeranim, predugačkim ili malo naglašenim a neke crte zanemariti, dakle on mora "lagati" i to u korist umjetničke istine, da se ne bi izgubila dimenzija, razmjer i sklad djela. Možda su "Slike od danas" najsposobnije za primjer: ---

"Na sjenokoši kosi jedan kosac.

Sada se nastavi, otare kosu s travom pak zagrabi najzad za brus. I kot vrže ruku na hrbat, tako mu ostane leže na hrbtu, ar u ovom hipcu je zagledal na putu jednoga gospodina. I gleda ga, nek gleda, dokle ov do njega dojde, kot uza njega mimo projde, gleda još četvrt ure i za njim, dokle mu se ne zgubi u jednoj dragi. Onda tegne brus iz tobolca pljune na njega, nabrusi si kosu i kosi dalje. Ovo je: seljak". ----

Sve pretjerano, i te kako, a ipak nas obviije zadovoljavajući što nas sili na smiješak, na veselje a uz to možemo ustanoviti da je vrlo dobra karakteristika. I koliko takvih slika ima I.H.?! Dakle, umjetnik samo skromno može upotrijebiti stvarne događaje, jer nam se u umjetnosti nešto drugo svjđa nego u stvarnom životu. Umjetnost budi u nama osjećaj stvarnosti i to više puta osjećaj sanjane stvarnosti. Dobri književnici se odlikuju baš karakteristikom, da im se knjige donimlju više nego prava debela stvarnost.

Zadatak pisca nije točno opisati stvarnost (to bi bila zadaća povjesničara) već opisati stvarnost umjetnika i to na način koji budi u nama osjećaj ljepote a ljepota nas veseli i to veseljem srca a ne razuma.

Primjer iz crtice "Vedri se", (Druga sjednica "lontoga".)
 "... Kade nam se tako plavi to Hooverovo nebesko kraljestvo? - A onde, ča ćedu pojedini orsagi te pineze, ki im čez jedno ljeto ostanu, dalje dat va industriju pak va poljodjelstvo ter ćedu s tim trge opet mrvu uživit... Pogledj nek, kako su na burzi velje podražali papiri...

- Da, pak reci: i va trafiki... oni papiri, va kih je duhan zamotan. Od tridesetoga junija. Bolje, kad bi pšenicu zdizali. Nek ča je bud vrića pšenice teža, nego su ti papiri"

Ako bi imali više prostora lako bih mogao dokazati primjerima kako veliki idealista je I.H. i da u nekim djelima ova idealizacija ide na štetu karaktera i stvarnosti, kao što je to u noveli "Štefanićevoga gospodina" slučaj, gdje je idealizacija pa nam se zati čini sudbina Štefanićevog gospodina nevjerojatnom. Novela smrdi - što ali nije na štetu djela, a naročito ne ako je djelo pisano za manjinu - po pouki i tendenciozno jer želi odgajati. Odgajati privlačljivo u toploj ljubavi prema svomu narodu i domu. Tendenciozno je i njegovo djelo "Brate, ostani doma", jer želi odgajati i zabavljati ali naglasak leži na odgajanju. Ovakva djela budu u čovjeku neku otupljenost prema djelu i pasivnost. Ne, nipošto ne bi želio omalovažiti dramu "Brate, ostani doma" jer je ovakva vrsta književnosti za naš narodni opstanak od velike važnosti, ali u umjetništvu bi rado osjećali slobodu umjetništva bez ikakve misli na korist. Kod književnog djela ne mislimo rado na činjenicu, da ono ima i korisne vrijednosti, jer nas ta misao preoštro spominja na životnu borbu! Dakle drama "Brate, ostani doma" mi preoštro vonji po životu, po borbi, po muki, učnji, po "moraš", po manjinskim etičnim normama, po stvarnim historijskim događajima.

U sasvim drugu kategoriju možemo uvrstiti djela: "Veliki i mali", "Šolnik zvonar" i "Iz naše stare gore".

Zašto? Jer nas stvaralačka snaga očara, objami tako oštro svojim prikazivanjem, da u ovim djelima ne osjećamo usle manjinske granice i zakone, ne osjećamo za ovim djelima pisca s podignutim prstom, opomenjivajući nas, već samo stvaralaca koji samo prikazuje, njega ni ne osjećamo zapravo nigdje. Prikazivanje u ovim djelima je potpuno, ono nas obara, uništava nas svojom snagom i oduzina nam naše vlastito "ja". I time što je književniku uspjelo probuditi u nama onu prvobitnu "životinjsku" toplinu, koja možda više veže ljude i narod nego hladan razum, s ovom činjenicom nam dokazuje I.H. da je umjetnik riječi, stvaranja i prikazivanja našeg života.

Ne vjerujete mi možda? Malodušni ste? Pa čitajte još jednom njegove prikaze "Iz naše stare gore" i prepustite se instinktivno naravi, jeziku i čaru prošlosti i napunit će vas teška, mirna, duboka toplina i lebdit ćete na valovima vremena kao na širokom mirnom moru gledeć široku i plavu nebesku pučinu, zadovoljnim osjećajem beskrajnosti i bez vlastitih osjećaja. A ipak, kad bi povijesnom točnošću mjerili događaje u knjizi morali bi kazati, da ovaj prikaz odgovara historijskoj stvarnosti ali je umjetnička snaga i istina jača, jasnija, puno više naglašena. Čitava historija te "borištofske gore" je legenda, predaja, čežnja i nostalgija, iluzija - sve pojmovi koji hladnom historijskom stvarnošću nemaju ništa zajedničkoga. I u drugim crtama i prikazima nam umjetnik pruža puno primjera svoje umjetničke vještine. U crtici "Hrvatice med sobom" ("Sperom kroz selo i život") nam daje književnik tankočutljiv presjek znatiželje, osobnog i zajedničkog po-

nosa, igre i uvredljivosti, sve tako točno do svake riječi, da se čovjeku sapa zaustavi! Historijski je očividno, da tako točno odmjerenog razgovora mala kada čuje čovjek u stvarnosti.

U istoj zbirci imamo ali i negativan primjer u crtici "Visti noćnoga čuvara" koja crtica počinje grubošću koja nas vrijeđja, stvarno, zapovjedom, ukazom, naglašena je javnost i javna služba koja vodi k "fratru", (kojega ovaj čovjek kao ličnost ni ne opaža), i vodi nas preko razgovora k opravdanju, svadji koja završava tučnjom! Prenatrpana je crtica događajima i prema tome na uskom prostoru zgusnuto puno draži i užitaka koje ne podnašava naša psihička ustrojenost.

I tako bi znali čitav niz primjera navesti i izguliti iz djela I.H.-a, i pozitivni i negativni - no čemu - jer inače puno uživamo u njegovom književnom djelu.

Meni se čini, da su mu djela u kojima mu se pero tako reći "zapudilo" i zagazilo s njime u oblake mašte t.j. gdje ga nosila stvaralačka snaga na svojim krilima, bez ograde, bez granica i povezanosti uz stvarne događaje, da su mu ova djela i crtice življa, istinitija jer su stvorena po pravilama umjetničke književnosti.

Ipak, prava umjetnost izražava historijsku istinu i to više puta u većoj mjeri, snažnije, nego što to čini sama gola pojaviesna stvarnost.

+ +

Bilješka: ako vas zanima razlika između historijske stvarnosti i umjetničke istine usporedite sami crtice: "Vila školničija", "Nešto o kiritofi" kao negativan primjer a crtice: "Okno peći" i "Joško se uči u selo hodit" kao pozitivne primjere. Sve u knjizi "S perom kroz selo i život".

NIKOLA BENČIĆ

PRVA OD TRIH KITIC UZ PUT

- No, si se jur stao, Jure?
- Daća! A ti, Ferenc, si si ga znam bio jur kupit fraklj?
- A ne. Ča štimaš, sada va korizmi? Ne znam, kamo b' me dila ta moja! Kod Paprikovi sam bio.
- Kod Paprikovi? Ča imaš ti onde iskanja, ha?
- A sam bio pogledat, je li su tetac Mate ča masnoga ostavili od čer na štalnom obločiću.
- Ti! Ta oblok to je moj kras! Da mi nimaš već toj fajfi selo hodit, ar ću ti noge zlamat!

Iz: "S perom kroz selo i život"

DRAMSKI RAD I. HORVATA

Pisati o dramskom radu našeg jubilara, profesora I. Horvata, težak je posao jer je tu književnu vrstu dosta zapustio, svega dvije drame. Neka mi zato ne zamjeri, da mu to na ovom mjestu i prebacujem. Znam, da je glavno, najjače i najbolje područje stvaralačkog rada našega jubilara proza, kao što to dokazuju i njegova dosadašnja djela, koja su ili zasebno štampana ili raštrkana po svim mogućim novinama, kalendarima i drugim štampanim djelima. (Nadam se, da će jednoga dana osvanut bibliografija njegovih radova ?!)

Koliko mi je poznato, dosada je velečasni Horvat napisao dva igrokaza: " Školnik zvonar " i " Brate, ostani doma ". Čitajući ta dva djela, opažamo, da Horvat dobro poznaje dramska pravila i da bi morao više gajiti tu vrstu litareture. On sam kaže u prvom činu njegova " Školnika zvonara " na usta Ginića: " Jačke izmišljati, verzuše pisati, to nek on more, komu je od Boga dano " i dalje " a sveto Pismo veli, da ne smimo sviće staviti pod kabal, nego gori na svićnjak, da svitu ljudem... ". Baš sa takvim djelima možemo narodu prikazati svoje mišljenje, možemo ga politički, nacionalno, moralno i vjerski podučavati. To sve dokazuje razvoj književnosti zadnjih stoljeća. K tomu često čitamo, kako su predstave, koje se daju po našim selima, dobro posjećene. Da li je velečasni Horvat napisao još koji igrokaz, ne znam. Da li ima koji igrokaz u njegovom pisaćem stolu, i to ne znam. Nadam se, da ima, a ako ne, da će ga sigurno napisati, na dobrobit našeg hrvatskog, gradišćanskog naroda. Neka ne zaboravi, šta je napisao u " Školniku zvonaru ", da će svaki pjesnik i pisac biti pozvan na " narodni sud " .

U prvom prizoru, prvoga čina, na usta Ginića govori nam pisac Ignac Horvat o njegovom literarnom stvaranju. Ne može se svaki dan literarno stvarati jer pjesnički " pegaz " odjuti, pa se često puta i dulje vrijeme ne vrati. A onda opet " zasvira pjesnička žica " da ni ne stigneš sve u brzini zapisati. Osobito onda, " kad zamukne ulična buka, ... kad se stan i celo selo zavije noćnim mrakom, ... tada zrevaju obično najlipše i najskrovnije misli, misli duboke, ognjene, koje važigaju srca na ljubav božju... " I pisac Horvat " takovu posmu hoću da stvorim ja danas ", takovo djelo za moj narod. Da mu to uspije, obraća se na Njega, na Stvoritelja svoga jer " da uživaš tvojih muk sad, -Ovde Višnjega prosi; ar od njega j'vsc... " Šta nam želi reći Horvat s njegovom dramom ? Koje pouke moramo naučiti za naš život, u obitelji, zajednici u svagdašnjem radu?

" Školnik zvonar " je tragedija jednog dobrog, pametnog, vodećeg Hrvata. To je tragedija, koja može se, i to vrlo lako, svakome od nas dogoditi, osobito onome, koji se nalazi na nekom vodećem mjestu i to " zaslugom " naših susjeda, poznatih, sugrađana i onih od kojih bismo se najmanje nadali.

Naš život je kao neki lanac situacija, s kojima smo mi konfrontirani i koje mi moramo ravnati, ako hoćemo u životu obstojati. Dakako, da svaki od nas drugačije te situacije rješava, a da pri tome samo svoje životne ciljeve pred očima ima i da ne gleda na svoje sugrađane to im, često puta, pravi nepravdu i pri tome misli da ima pravo. Zar ne govori Reza žalosnu istinu u drugom činu, prvom prizoru kad kaže: "Aj, duša, kad se va druge ljude malo moreš zaufat. Vsaki nek grabi za se, na se i pada se... A za bližnjega ne haja; niti za vlašćega brata".

Nezadovoljni smo često puta sa svime! Čak i onda kada nam Bog dobro čini. Iako dvomisleno rečeno od Ginića o "školniku Grgi" možemo u tim riječima naći istinu. Možemo ih na nas same primjeniti. Ide nam loše, molimo Boga da nam dobro pošalje, ide nam dobro, postanemo oholi, pa nas dobro Bog mora opomenuti. Često čujemo pitanje, zašto su crkve bile pune baš za vrijeme Drugog svjetskog rata?

Zašto je Bog poslao "opći potop", zašto je kaznio graditelje "kule babilonske", šta je učinio s "narodom izabranim" u pustinji na Sinaju i na koncu sjetimo se tragedije naših praroditelja u paradizu. Svi su se odrekli pravoga Boga, klanjali se bogu-čuletu, htjeli postati Bogu ravnici.

Kakvu opasnost predstavlja narod - masa, kad je vode loši elementi, čiji su predstavnici pijani kovač Pivac i seljakinja Luca vidimo također u drami. Često takvi "predstavnici" naroda i njihovi vođe iskorišćenju takve uzburkane momente mase za njihove osobne ciljeve. Luca, tip zaostale seljakinje, koja vjeruje u stare praznovjerske stvari, a zatvorena je prema svemu novome, mrzi Ginića i hoće mu se osvetiti, jer "da je krivo napisal va testamentu zadnju volju mójega pokojnoga oca... Oni su morali meni već ostavit, neg ča tote nutri stoji..."

Kovač Pivac kemu Joško govori "Pojte najprije domom pak taknite glavu va škaš vode, da vam se ta špirituz skadi iz nje... ili kad sam kaže, pošto je doznao da je Ginić otpušten iz službe i da će biti biran nov "školnik", "Hej, onda će se opet pit", je tip kojega često susrećemo po našim selima i gradovima. On će sve i sva učinit samo da utaži svoje razne pozude.

Ženska lica, naše seljakinje, dobivaju u drami bolju ocjenu od muškaraca, iznimka je, već gore spomenuta, seljakinja Luca. Da su žene bolje od muževa, vidimo to u prvom prizoru, drugoga čina, gdje Reza, Kata, Agnja i još neke druge, govoreći o jučerašnjoj katastrofi, ne krive nikoga, niti Ginića, već priznaju na usta Agnje, "zato nas je Bog i kaštigal", mi smo svemu tome sami krivi. Da su žene "katkada čuda mudrije od nas muži..." priznaje i Joško u šestom prizoru. A zašto bolje i razboritije, jer žene misle "srcem", a ne glavom kao "mi muži". Dakako, da je to jedna pretpostavka o kojoj bi se dalo raspravljati.

Da pravog i iskranog prijatelja raspoznaješ u nuždi, kao što su Joško i krcmar, da su ljudi, često puta "kmeti samoga zaloga", da su nezahvalni jer brzo zaboravljaju u činjena dobra, da kojekakvi "razgovori po sajmi i kiritofi" načine mnogo zla i nesreće, vidimo vrlo dobro u toj drami. Dva "ditića", najmladja generacija sela, već sada stoji na strani Joške i Ginića, te brane ovu dvojicu i odbravaju

Joškin postupak i vladanje. Oni će Jošku "k letu... odibrati našim junačkim starješinom". Tu istu generaciju susrećemo na koncu drame. Ona moli, po njihovom vodji i predstavniku Joški, Ginića za oprostjenje. Ta generacija ima, "danas jur takaj rič u predpostavnosti". Ona zove Ginića da se vrati i da nastavi prekinuto djelo. Profesor Horvat vjeruje u novu generaciju našeg naroda. On se nada, da će ona raditi na dobrobit našega naroda i da će znati cijeniti rad pravih narodnih vodja, bilo to na političkom, bilo to na kulturnom polju. Da li ga ona nije iznevjerila?.....

Jedan od najpotresnijih momenata cijele drame, sigurno je Ginićeva osuda Hrvata. Čuvši da je umro njegov prijatelj dobar Hrvat, "crikvenjak Tome", kaže; "Ter je opet jedan Hrvat prošal s ovoga svita!!... Neka nek idu, vsi po redu!.. Vsi, do poslidnjega!... Dokle im ni simena ne ostane na ovoj zemlji!" Strašna izreka, strašan sud, o nama Hrvatima iz usta jednog našeg, dobrog i iskrenog Hrvata. Kakva razočaranost mora ga tjerati da to reče! Zar to isto ne bi, i danas, mogao Ginić nama svima doviknuti!? I mi danas, "svoj rod, svoju krv,..." izbacujemo iz "svojega općinstva", a ja bih dodao i iz svoje obitelji i iz svojih škola! Blago onom narodu koji svoje drži, koji "vlašćom rukom" prepisiva, dalje priča i predaje svojim sinovima i unucima ono što je čuo i primio od svojih djedova i pradjedova. Jer ta nit tradicije povezuje generaciju s generacijom, daje joj snagu i životnu srž da može dalje i rasti i napredovati i cvasti u svojoj narodnosti i da ostaje uvijek autohtona.

Zvona, draga zvona naših skromnih, milih, bijelih, seoskih crkvice, koja nas prate kroz cio život, koja dijele s nama našu tugu i naše veselje, koja su bila i Giniću simbol žalosti, ali na koncu simbol veselja, radosti i zadovoljstva, neka nas na sve to njihovim milozvukom uvijek spominju.

U svojoj drugoj dramskoj radnji - koja, nažalost, do danas nije štampana - obradjuje profesor Ignac Horvat jedan sveopći problem, bijeg sa sela u grad, napuštanje zemlje, propadanje seoskih zajednica. Taj problem je jedan od najtežih problema seoske politike u današnjem vremenu, bilo to u "zapadnim" ili "istočnim" zemljama.

Petar, naš pravi hrvatski seljak, pripravlja svog mladjeg sina Ludviga, stariji sin pao je u ratu, da preuzme "naš stan". On je tvrdo uvjeren da "on mora bit kot sam i ja". No, vrlo kratko iza te tvrdnje mora uvidjeti, da nije tome tako. Ludvig je razočaran: "Al sad vidim, da su svi ti kipi o blaženom i smirenom selu bili nek prazna utvara, romantične sanje onih ljudi, ki su poznavali selo pred pedesetimi ljeti..., kad je selo dušalo od cvijeća, meda i vina, i krisilo se od ljubeznih i zadovoljnih obrazov".

A šta naše selo nije više danas zadovoljno?

"Pomela je moderna prosvićenost" naše selo kaže sam Ludvig svojoj sestri Marici. I dalje: "Naše selo se je izopačilo. Ono zgublja, od ljeta do ljeta sve već, svoje seljačko lice i svoju dušu. I nastaje nešto, ča nij ni varoš ni selo, neg

pol ovoga, pol onoga". lažna civilizacija zahvatila je naše selo. Ono je postalo nešto "nesavršeno"- a to je vrlo loše. Izgubilo je ono temeljno što ga čini selom, a nije se uzdiglo do onoga, što bi ga činilo gradom.

I - Ludwig odlazi u grad.

Na prvi pogled čini nam se da je on jedno nezahvalno dijete, koje razara obiteljsku sreću, uništava jednu seosku obitelj jer joj kida onaj stogodišnji lanac koji joj veže generaciju s generacijom. No, tome nije tako! Ludwig hoće da bude savršen. On ne želi biti polovičan jer polovičnost je loša, a njegov je karakter izgrađen. Ne želi biti kao oni "ki se u noći ukradu iz doma" te pobjegnu "i onda stoprv pišu". Zna on, da time nanaša težak udarac svima - osobito njegovom ocu. "No onda nek poj! Poj, kud te volja nosi! - Ali ovoga praga mi već neka prestupit!" - govori mu otac. Strašan je to krik satrvene, utučene, seljačke duše, koja vidi da "stan prez muškog nasljednika je osuđen na propast". Petrova "najveća skrb" je uvijek bila "Skrb za nasljedstvo va stanu, va gospodarstvu". I on je računao s onim starim zakonom: "Sin mora naslijediti oca, kot sam i ja naslijedio ovo svojega oca, a oni njegovoga, i tako skroz čez sve vijek". Grad i gradski život - to je za Petra "nek zlati gradi, kot oni u povidajki, ki se na jedan mig čarobnjaka prosjedu i skrsnu". Hrvatski pisac i kritičar Bonifačić je jednom ovako okarakterizirao život u gradu: "U gradovima se živi od dana u dan, od mjeseca u mjesec, od penzije do penzije. Na ognjištu - ovdje on pod tim misli seljačku obitelj - ne igraju stoljeća nikakve uloge", jer seljaci stoje i rade na tvrdoj zemlji, koja im "ne proteče tako naglo ispod nog". Za njih je ta zemlja "stvorenje božje". Ona daje sve što seljak treba, ali on je mora i ljubiti, njegovati, prositi kao i svoju majku. I tu svoju majku ne zaboravlja Ludwig u gradu nikada. Proputovao je mnoge zemlje, vidio sve i sva a ipak se javi-uvijek-va njem seljačko dite". Da li se je onda Ludwig prevario u svome sudu o selu ili ne? Nije! Njemu se je selo- polovično, nesavršeno zamjerilo - bar na prvi pogled. On je uvidio, da i u selu ne žive svi "kot janjci" nego se neki "draplju kot vuki". Njega možda nije ni povuklo selo, kao takovo, najzat, nego zemlja, a zemlja privlači pravoga seljaka kakav je Ludwig. On je možda napusta i privremeno se hvata drugog posla, no ipak s vremenom opaža da ne može bez nje. Iako ona traži od seljaka sve: muku, trud, znoj, ljubav, njegu, milovanje, ipak ga ona privlači i ne pušta. Ona je i jedna od onih veza, koje spajaju generaciju s generacijom, spajaju sve seljake u jednu zajednicu, ona čini seljaka ono što jest-seljak. Mnogima od nas je to sve skupa čudno, nerazumljivo, možda i komično. Zašto? Zato, sto mi često puta gledamo drugim očima i sudimo vrlo površinski i drugim mjerilima. Mi ne osjećamo s Ludvigom ono, što on osjeća kada govori "Ar u meni nikad nisu prestali pjevat škrljunci našega širokoga polja i zvoni našega bijeloga sela... Moja ljubav je Priroda i Pjesma. To je jerbinstvo našega kolena". On dolazi i do zaključka: "Dužnost je seljačkih sinov, da i mi ostajemo na svojoj staroj djedovini, da ju čuvamo, dalje gajimo i predajemo sinu i unuku".

Mi ne razumijemo dobro pravog i iskonskog seljaka Petra kada zadovoljno na koncu uzvikne: "I njegova dica hte ostati našem rodu!"

Zdenko FORINTIĆ

ČOVJEK u Horvatovom književnom djelu

Horvatovo najplodnije književno doba spada bez dvojbe u vrijeme između dva rata i vrijeme odmah nakon drugog Svjetskog rata. U to je vrijeme naše hrvatsko selo u Gradišću još autohtona; zatvorena zajednica, koja još malo znade o životu izvan vlastitog sela. Moderna masovna komunikaciona sredstva, kao što su to radio i opsežnija njemačka štampa jedva se pojavljuju u našim selima, a televiziji u to vrijeme nema još ni traga. Tako u ono vrijeme osim skromne hrvatske štampe gotovo ne nailazimo drugih izvanseoskih (osim okoličnih i susjedskih) veza. No nesumljivo bilo je ovih i u ono vrijeme, kao su to hrvatske djevojke po bečkim kućama, djelači u Beču, naročito oni iz sjevernog Gradišća, ali oni ostaju iznimke, a što važnije, oni ne diraju u seosku zajednicu i njezin način života. Kad se vrate kući nanese im domaće selo svoj lik, a oni se pokoravaju.

U ovom seljačko-seoskom ambijentu se kreće, živi i umire čovjek Horvatovoga književnoga djela. On je uvelikom seljak, mogli bi reći konzervativnoga tipa, koji živi načinom svojih otaca i pradjeda. Prema novotarijama drži se dosta negativno i skeptično. Posve je privežen prirodi, u njoj živi, tumači je na svoj način, i dok se ne odrekne njezinih zakona, dobro po njega. Zadovoljan je onim što ima, pa bio to samo komad kruha. Veseli se obilnoj urodji, a kad ove nema, brzo se pomiri sa sudbinom te se nada da će ona idući puta ispasti bolje. Za njega socijalno pitanje nije problem, on se ne bori za bolji položaj, a pogotovo se ne buni protiv vlasti. On ne osjeća svoj slabiji položaj ni onda, kad gleda minutama dugo gospodina, kako ovaj šeće poljskim putem, dok on u potu svoga lica radi. Za Horvatovog čovjeka je posve razumljivo, da gospoda ima privilegirana prava i položaj, koji njemu nedostaju.

E, pa gospoda su gospoda, i što možeš!

Horvatovog čovjeka karakterizira poslušnost prema vlasti i autoritetu. Tu vlast i autoritet predstavljaju prije svega seoski starješina te župnik i školnik, a često i gorski vrdir (čuvar). Zato smo nekako iznenadjeni kad čujemo o pobuni protiv školnika-zvonara i onjegovom istjeranju iz sela. No ako pomislimo da je Ginić bio ne samo školnik i zvonar, već i seljak, odmah ćemo tu pobunu i taj postupak prema njemu lakše razumijeti, jer kao seljak bio je jedan izmed njih, pa se je moglo prema tome protiv njega tako postupati. Dok Horvatov čovjek priznaje vlast i autoritet seoskog starješine, župnika, pa često i onaj svoje žene, medju svojim drugovima seljacima osjeća se on ravnopravnim, a ponekad i nadmoćnim, pa nastupa prema njima oholo, osjetljivo i tvrdoglavo. No ne možemo reći da je znamda pakostan ili zloban; za to mu fali energija i strast.

Jedna daljnja osobitost Horvatovog čovjeka je njegova religioznost. No ta je religioznost po nekad naivna i uobičajena, ali ona je stalno prisutna i uvijek se izražava u njegovom životu i poslu, u tuzi i veselju, a zna biti usko povezana s vjerovanjem u razne praznovjerske sile i moći.

Razumijeti posve Horvatovog čovjeka današnjem čitaocu mlađe generacije ne uspijeva tako lako. Previše su se prilike u kojima je on živio i previše se je vrijeme koje ga je rodilo promijenili, pa su nastali mladjoj generaciji skoro ne-shvatljivi. No bez dvojbe će biti i današnji "prosvijetljeni i napredni" čovjek, kad se učita u Horvatovu književnost njegovog najplodnijeg doba, ugodno iznenadjen, koliko blaga i bogatstva se krije u toj Horvatovoj književnosti.

Da imamo uz jednog Horvata-seljaka i jednog Horvata-djelauča, ne bismo se trebali strašiti budućnosti.

Vladimir VUKOVIĆ

IGNAC HORVAT kao kalendarac

Svaki čovik ima negde svoju domovinu, a tako je i svaki pisac negde zakorjenjen i u prostoru, i u vrjenu. Gdje je Ignaca Horvata pjesnička domovina? U naši seli, med našimi seoskimi ljudi izmedju 1. i 2. svitskoga boja. On je u tom vrjenu naše ljude s njihovimi malimi radosti i velikimi skrbi tako ocrtao u svoji pripovjesti, novela i crta, da ih je zaista ovjekovječio za sva vrjena.

Ovako smo neki večer ustanovili u prijateljskom razgovoru u Hrv. akademskom klubu. Ali zatim sam počeo razmišljavati i sumnjati: nismo li nepravdu učinili Ignacu Horvatu, kad smo ga ovako kategorizirali i katalogizirali pak prosto ga usadili u onu dob med dvimi svitskimi boji? To smo mogli učiniti, kad smo imali pred očima divne novele "Veliki i mali" i "S perom kroz selo". Ali nismo mislili na kalendarca Horvata, ki već od lj. 1933. uredjuje naše kalendare i pri tom osobito u svoji uvodni članki uvijek pokaže u današnji život, u konkretni suvremeni život našega naroda.

Ovi kalendarski uvodniki napisani su slasnom jednostavnošću iz sredine života. Oni se često odzivaju na ideje ili svečanosti onoga ljeta, u kom su pisani (u kalendaru za ljeto 1949.: "Od 1848 do 1948"; 1962. po otkriću Miloradićevoga poprsja lj. 1961.: "Miloradić Mate vam govori"). Drugi uvodni članki su poučne suvremene analize (1946: Naš put u novo razdoblje; 1948: Manjinska sudbina i europska misal; 1960: Obitelj i društvo, dva gnjazda). Opet drugi uvodniki - i to u velikom broju - daju narodu odlučan program svojim programatičnim sadržajem (1953: Budi rodoljubi!; 1955: U svojem jeziku živi narod; 1959: Narod svojim mladim sinom; 1965: Pisci i štitelji, razumimo se!; 1969: Hrvat Hrvata ljubi i pozná; 1970: U miru i slogi sa susjedi). Kadgod Ignac Horvat tako analizira sadašnjost, da zajedno kaže dobronamjernim uplivom u budućnost (1969: Iz sela u varoš i opet najzad).

Mnogim marom sastavlja I.H. i daljnje poučne članke. K tomu neutrudljivo poziva suradnike, da u kalendaru po redu predstavu naša sela; da nam se predstavi naša povijest, da se upoznamo s našimi velikani i istaknutimi rodoljubi; ali i da se upoznamo s godanji i zbivanji u čitavom svitu. Rado primi i poučne članke gospodarstvenoga sadržaja.

K zabavnomu književnomu dijelu kalendarac sam doprinese najznamenitiji dio sa svojimi novelami. S veseljem primi i druge prinose ove vrsti. A kad u originalni pripovjesti nismo tako plodni, bogato prostre čitaocem stol s prijevođi iz hrvatske i svitske književnosti.

Sigurno, nijedno djelo nije bez prigovora. Ovako jednim, osobito iz naroda, manjkaju one romantične duge povidajke iz starih kalendara, koje su tako zapletene, da na koncu ne znaš, gdo je koga rodio. Ali upravo to je velika zasluga Ignaca Horvata, da je ove kalendare ispeljao iz one nekadašnje lažne romantike i polknjiževnosti na područje književnosti, a pri tom ipak ostao blizu narodu i tako omogućio, da i sam narod načini ov odlučno važan korak. (Miloradić je to učinio kod pjesam, I.H. kod proze, ali i kod drame.) - Drugi bi željili više samostalnih književnih prinosa, ovako osobito učni ljudi. K tomu bi tribali i više ljudi, ki pokusu napisati dobru pripovjest. - Opet drugi bi željili više pjesam. Hja, ne rodi se u svakom pokoljenju jedan Miloradić.

Jedno je sigurno: naš dugoljetni kalendarac od znanstvenoga, poučnoga i zabavnoga štiva sve do smišic i šalov svako ljeto velikom brižnom ljubavlju sastavlja kalendar. A ta ljubav pretvara se u narodu u veselje i to je njegova prava plaća za ovo skrbno i ne malo djelo.

K ANALIZI NARODA

U 4.broju Novoga Glasa bavili smo se analizom HKD-a. Prema tomu je analiza jednoga čitavoga naroda za mnogo teži posao. K tomu bismo trebali brojne statistične podatke raznolike vrsti. A i onda još postoji opasnost, da se ovi statistični broji razlažu na subjektivan način.

Kod analize HKD-a pokazali smo na to, kako teško je objektivno pripodabljati dva različna pokoljenja. Kod analize naroda ipak tribamo duži razmjer vremena, da ustanovimo, kako se razvija narod u svojoj životnoj snagi, u svojoj narodnoj svijesti i u svojoj kulturi.

Za pripodabljanje imam na sriću članak Martina Meršića st. "Mi Hrvati va Gradišću umiramo, - ča mora to bit? Ne i ne!" iz kalendara "Naša domovina" za ljeta 1936.str.37-44.

Koliko ima nas gradišćanskih Hrvatov?

Martin Meršić st. ustanovio je ov broj ljeta 1921.ličnim istraživanjem na osnovi dijecezanskoga šematizma i izjavov farnikov i bilježnikov. Pri tom je u 79 seli Mošonske, Šopronske i Željezanske županije nabrojio 71.961 Hrvata. (U ovom je broju naprimjer 781 Hrvat u Šopronu, ali naravno nijedan nije u obzir zet od Hrvatov u Beču.) Pri ovakvoj ličnoj brojidbi ne pita se nigdo, komu narodu se priznaje. Sabirač podatkov voli zeti za svoj stav zgodnije broje. To uključuje mogućnost pogriške od barem 10 % ili više. Pri toj brojidbi uračunani bišu svi kotrugi hrvatskih obiteljev, dakle i oni, ki su bili na tudjem mjestu u službi, na djelu, u školi, na vojski i t.d. To znači opet razliku od 10 do 20 %. U 15 hrvatski seli, ka su ostala u Madjarskoj, nabrojio je Meršić st. 10.494 Hrvate. Ako se u obzir uzmu ovi tri faktori, onda se more reći, da je bio broj 42.010 Hrvatov pri službenoj brojidbi ljeta 1923. dosta realan i da je u ono vrime vjerojatno odgovarao istini.

Za 11 ljet kasnije, lj.1934. spao je ov broj za 1.510 (3.5 %) na 40.500. M.Meršić išće uzroke ovoga manjka. Oštrim okom i još oštrijimi riči pokaže na smanjivanje biološko-životne snage naroda: sve manje porodov, sve manje hištvo, u tom leži od onda do danas glavni uzrok našega narodnoga propadanja. Meršić vidi uzroke snizenja broja dice u moralnom uplivu velegrada (mnogi mladi Hrvati, osobito Hrvatice živu ljeta dugo u velegradu), ali i u tadašnjoj velikoj gospodarskoj krizi. No on oštrim okom opazi i jedan drugi uzrok: slabljenje narodne svijesti, kad mora ustanoviti, da se u mnogi seli Hrvati za mnogo jače izgublaju nego li Nimci (Gijeca: Hrvati -198, Nimci +131, Pandrof: Hrv.-7, N.+186, Vorištan: H.-52, N.+116, Kalištrof: H.-72, N.+198, Stari Hodas: H.-300, Nimci+234, Sabara: H.-108, N.+88). Za ukupno najzadovanje (vjerojatno u slijed manje porodov) tipični su slijedeći broji: Štikapron: Hrv.-170, Nimci-30, Šuševo: H.-94, N.-16, Dolnja Pulja: H.-31, N.-16, Frakanava: Hrv.-79, N.+9. Pozitivne iznimke su još u ono vrime: Cindrof (Hrv.+212, N.-27, Filež (H.+207, N.-25), Pinkovac (H.+126, N.-45), Stinjaki (H.+159, N.-6).

Za daljnju analizu imam samo općenite broje iz knjižice "Österreich und seine doppelsprachigen Volksgruppen, Wien Frühjahr 1970":

1939.:	35.482 grad.Hrvatov	-	43.179 (10.5%)	kor.Slovencev
1951.:	34.471 (12.5%) "		42.095 (8.8%)	" "
1961.:	28.126 (10.4%) "		25.472 (5.1 %)	" "

Ča moremo reći k ovim brojem? Lj.1939. stale su manjine bez dvojbe već pod velikim pritiskom nacionalsocijalizma. Ali da su se naši Hrvati u tom položaju ipak blizu do 90 % priznali za svoj narod, smimo gledati vrlo pozitivno. Pri brojidba u ljeti 1951. i 1961. nij se već pitalo za materinski, nego za saobraćajni jezik. Porazni su broji iz ljeta 1961. No ova brojidba čini se vrlo sumnjiva, kad je ne samo broj Hrvatov spao za 18 %, nego i broj Slovencev za 39 %(!). Ipak se bojim,

da u našem slučaju ov broj ne leži tako jako daleko od stvarnosti, kako nam se to na prvi mah čini. Ne zaboravimo, da se je 1934. još nabrojilo u Gijeci, u Raušeru, u Lajtici, u Otavi, u Čiklešu, u Bajngrobu, u Santaleku, u Velikom Medvešu i u drugi seli, ka se danas jedva računaju za hrvatska, oko 4.000 Hrvatov, ke moramo velikim dijelom kraj računati od 40.000. Zato je bio broj 34.471 u ljetu 1951. još dosta blizu k stvarnosti. Ali odakle katastrofa, da nas je od 1951. do 1961 za 18 % manje? Mislím, da se je u ovi ljeti pomnoženo pokazala životno-biološka slabost u manjkanju dice i u manjkanju zaručnjov. Ako pomislím, da naša sela od 600 do 800 stanovnikov imadu 30,40 do 50 zrelih zaručnjakov, ki si ne moru žene najti i ki bi po svoji ljeti već mogli imat 2,3 ili 4 dice, onda već to znači manjak od blizu 20 %. U ljeti od 1951. do 1961 pomanjkalo je u mnogi naši seli, osobito u sridnjem Gradišću, stanovništvo i uslijed selenja u Beč. Točnije znam to za Frakanavu, gdje je u ovi ljeti spao broj stanovnikov od 700 do jedva nešto prik 600; ili za Borištof, gdje sam našao pri drugi moji misija u ljetu 1962. točno za 222 osobe manje (to je prik 20 %), nego li ljeta 1950. Pri prvi misija na Filežu (1949) bilo je još oko 70-80 divovjak, pri drugi (1961) samo još oko 30.

Prem ovih potresno tužnih podatkov mislim, da u Gradišću još nismo spali po 30.000, osobito ako k tomu računamo par tisuć naših Hrvatov u Beču, ki u ovi statistični broji nisu sadržani. Ali Beč je, kako sam već ljeta 1952. rekao u Zagrebu, naše veliko narodno groblje. U Beču ćemo jedva najti obiteljev, ke očuvaju svoju narodnost do 2. ili 3. pokoljenja. U 3. generaciji izgubu se bez iznimke svi za nas.

Ovo su tužne činjenice, ke moramo na znanje zeti bez svakoga defetizma. A kad se u statistični broji bude zrcalila i ta činjenica, da se u mnogi naši seli već ne podučava hrvatski jezik i da se u neki seli (Bijelo Selo, Pandrof, Rasporak...) roditelji jedva još razgovaraju sa svojom dicom po hrvatsku, spast ćemo još za mnogo dublje.

Ča bi se dalo protiv toga učiniti?

1. Zbudjati biološku-životnu snagu ne samo iz narodnoga ili moralnoga, nego i iz općenitoga ljudskoga, obiteljskoga i gospodarskoga razloga. Uz samo jedno ili dvoje dice obitelj (i narod) sama sebi preriže budućnost. A glupo je misliti i to, da ćedu imati gladni narodi više kruha, ako naše obitelji budu imale manje dice.

2. Sve poduzeti, da se dica u naši seli u osnovni škola uču hrvatski jezik, a to i po združenju već sel u jednu općinu. To je za nas egzistencijalno pitanje. Već bi se morali boriti i za hrvatske glavne škole. Hrvatska gimnazija bila bi svakako važna za naš kulturni život i razvitak, ali ona bi bila gradjena u zrak, ako nimamo osnovnih škol.

3. Gospodarski preokret, promet, sredstva komunikacije - sve to su faktori, ki se moraju na znanje zeti i gje je barem kako-tako moguće, moraju se iskoristiti i za očuvanje životne snage i narodne svijesti. Mi to do neke mjere i pokušavamo i odatle dojdú i neke pozitivne činjenice našega današnjega narodnoga razvitka.

Pozitivne činjenice su, ke takaj ne smimo zašutiti:

1. Da imamo svoja društva (HKD, HSt.D, HGKD, HAK) i meni se čini, da su ova društva prem svih manjkanj živija neg ikada u svojoj povjesti. Onji se govori i diskutira i piše. U nji se još jače mora koncentrirati i razvijati naš kulturni i narodni život.

2. Na školskom području pokazali smo na ogromne pogibelji. Ipak imamo dobrih školskih knjig, svijesnih učiteljev, dva hrvatske nadzorničke komisije, koje su u školi i učitelji. Škole su u našem području veliki

ke. Nešto se podučava i u glavni škola po hrvatsku. A kad budemo imali hrvatsku gimnaziju, kako se ufamo, mogli bi izgraditi kulturni centar, žarišće naše narodne kulture.

3. Osobito cvate naša književnost. Toliko knjig se još nikad nije izdalo u našoj 400-ljetnoj povijesti, koliko u zadnji 25 ljeti. Mislimo na redovito izlazenje naših novin (Naš Tajednik, zatim Hrvatske Novine, Glasnik, ki će kljetu svečevati 25-godišnjicu, čega još nije dnu naša novina nije dostigla). Imamo Sveto Pismo (Novi zavjet), misal, svakoljetni kalendar "Gradišće" i još puno drugih knjig i knjižic. Miloradić nije doživio tiskanja svojih pjesam u posebnoj zbirki. Anton Leopold je već ljeta 1954. objelodanio tiskano svoje "Čbijeće iz Gradišća". S dramom "Školnik zvonar" Ignaca Horvata počelo se je naše samostalno dramsko stvaranje. Za naše pozornice pišu i stvaraju Ignac Horvat, Martin Meršić, Augustin Blazović, Geza Horvath, dr. Štefan Geošić, Ferdinand Sinković i Joško Weidinger.

4. Imamo i svoje glazbenike Ferija Sučića, Stefana Kočiša. Imamo cijelu poredicu tamburaških, pjevačkih i plesačkih društav, ka i izvan našega narodnoga prostora zbudjaju zanimanje za našu pjesmu, za našu glazbu, za naš ples.

5. Naš odnos prema staroj domovini sve je živiji, prostraniji i srdaniji. Sve bolje upoznavamo hrvatsku književnost. I jezično se približavamo k književnomu jeziku.

6. Na crikvenom području ovodjenje narodnoga jezika u bogoslužje daje hrvatskomu liturgičnomu odboru mnogovrsne zadaće i djelovanje na ovom području isto razvija našu narodnu i jezičnu kulturu.

Znam, da ovde daleko nisam svega izbrojio. Kod novin i časopisov nisam spomenuo ni časopisa HAK-a, ni brojne druge pokušaje sličnoga načina (Naša Zora, Kolo i t.d.) Med glazbeniki nisam spomenuo pokojnoga Ivana Vukovića. Na crikvenom području tribao bih spomenuti djelo mladih svećenikov za prijevod katekizma i t.d. Daleko nisam zbrojio svih naših današnjih piscev, pjesnikov ili drugih narodnih zaslužnih djelačev, novinarov, kulturnih radnikov...

Znam, da nas mnogo puti guši misao: Je ovo samo poslidnje rascvitanje naše kulture prije narodne smrti? Ova misao iz ust jednoga našega velikana poparila mi je već ljeta 1950. prilikom svečevanja 100. rodjendana Mate Miloradića u Frakanavi moje oduševljenje. Ali danas i veći narodi živu u smrtnom strahu. Mislimo na potresno ozbiljna pastirska pisma hrvatskih ili slovenskih biskupov u Jugoslaviji. Kako se i oni boju za biološko-životnu snagu svojih narodov! Kako i nje gnjavi, da toliki muži i žene, da toliki mladi moraju ostaviti domovinu i idu u daleku tudjinu zaslužavati kruh. Tamo su pak ispostavni mnogim pogibeljam moralne, narodne i religiozne vrsti. Ogrožena je i kultura većih narodov. (Koliko engleskih riči se širi u nimškom jeziku!) K tomu ABC-oružje smrtno ogrožava i najveće narode i cijelo človičanstvo.

Ovo sigurno nije prava utjeha, ako na to kažemo, da su i drugi narodi ogroženi u svojoj egzistenciji. Ali smrt nije sramota, nego po jedinim ljudem, obiteljam, plemenom i narodom odredjena sudbina. Sramota je samo, kad ljudi sami sebe ubijaju, bilo u životno-biološkom ili u narodnom smislu. Bit će nas, dok budu mladi Hrvati pirovali, dok budu hrvatske majke zibale hrvatsku dicu, dok se budu roditelji po hrvatsku razgovarali sa svojom dicom, dok ne zašuti hrvatska rič i pjesma ni u školi, ni u crikvi, ni na ulici. A da ju bude čuti i u radiu, u televiziiji, i na sudstvu, zato se borimo svi zajedno bez ružičastoga optimizma, ali i bez defetizma srčenim priznanjem stvarnosti. dr. A. B.